

LOLA BADIA

«Ramon Llull tenia una intel·ligència insòlita»

La medievalista Lola Badia (Barcelona, 1951), catedràtica de filologia catalana de la Universitat de Barcelona, coordina, juntament amb Albert Soler, la Base de Dades Ramon Llull, ideada per Anthony Bonner, i dirigeix el Centre de Documentació Ramon Llull (UB), dedicat a la promoció de la recerca especialitzada sobre l'autor de Palma i el lul·lisme i els seus contextos cultural i científic, així com a la difusió, la promoció i la gestió dels estudis lul·lians, en particular, i de la literatura catalana medieval, en general.

*Entrevista de Lluís Bonada
Fotografies de Jordi Play*

L'Any Llull farà treballar de valent tots els lul·listes, que ja han començat a exposar els resultats de les primeres recerques en el congrés celebrat a finals de novembre, a Palma. Quins aspectes de l'escriptor són més polèmics, més fàcils d'originar debats, hipòtesis enfrontades?

—Des del punt de vista de l'ortodòxia religiosa, ha estat discutit sempre perquè va ser objecte dels atacs d'un inquisidor del segle XIV, Nicolau Eimeric, i això ha pesat en el seu perfil intel·lectual fins que ara en massa l'Església lluita per obtenir la canonització oficial, presentada a Roma com mai ho havia estat, amb tanta unanimitat i des de sectors tan diferents de l'Església. Serà el triomf dels que defensen la seva ortodòxia.

—I pel que fa a la seva utilització com a símbol del diàleg interreligiós?

—Per a alguns ha estat un exemple de tolerància, però per ser més precisos, de reconeixement de l'existència d'un altre al qual es deu respecte. En el pas del segle XIII al XIV es va prendre la molèstia d'estudiar àrab per poder establir-hi el diàleg. Però hi ha altres aspectes que modernament ens posen en alerta, com ja va dir el pare Eusebi Colomer, perquè Llull també diu que per fer possible el diàleg has d'organitzar una croada. Això es pot discutir i reprovar, però sense oblidar de dir que les obres de Llull estan efectivament d'acord amb les polítiques de croada que es definien en vida seva, a partir del 1291, quan va caure el darrer bastió cristià a terra santa, Acre, ara a Palestina. L'impacte, a Occident, va ser semblant al de les Torres Bessones.

—Deixem la religió. Parlem del pensador, el filòsof.

—El gran tema de debat és el seu sistema, l'Art. Per a uns determinats sectors del lul·lisme, és bàsic entendre el funcionament de l'Art, vist com a mecanisme. És a dir, disposar d'un manual d'ús per saber exactament com funcionen aquelles rodes, aquelles figures, com si tinguéssim un bon artefacte mecànic. Aquest sector considera, a l'entorn d'Anthony Bonner, autor del manual d'ús de l'Art, que això consti-

tueix un gran avenç en els estudis lul·lians. I hi ha un altre sector del lul·lisme, crític, filosòfic, que pensa que el més important és penetrar en el missatge espiritual, no artístic, bo i deixant al marge d'aquest mecanisme de l'Art. Penetrar, doncs, en la vida espiritual de Llull, les seves obres místiques, i veure'l com un home que viu una experiència religiosa, no com a creador d'un sistema lògic-filosòfic de lectura de la realitat, creador de l'Art, que és realment un procediment combinatori que permet establir uns raonaments i descobrir la veritat mecànicament. Hi ha els que s'emmirallen en el descobriment del funcionament de l'Art i els que consideren que allò interessant es el discurs espiritual. Es poden seguir camins diferents, en Llull.

—Uns volen donar preferència a un Llull, i d'altres, a un altre, doncs?

—Sí. I per això a vegades ens esbatassem i ens diem coses lletges els uns dels altres. Als que escriuen sobre l'Art els retreuen que l'important no és això sinó el missatge espiritual. I els contesten que Llull es va passar la vida fent versions de l'Art i s'hi va encaparrar, fins al punt que quan es presentava a si mateix deia que Déu li havia donat l'Art, se'n considerava un receptor.

—Ell, suposo, es devia presentar com les dues coses, oi?

—Sí, com a receptor de l'Art i com a procurador dels infidels. El mètode era destinat, ho diu ell, a convertir els infidels, a evitar que caiguessin en massa a l'infern. Ho tenia perfectament estructurat. I com que era llest i intel·ligent i no volia ser mal interpretat, ho deixa clar en la seva autobiografia. La seva idea és convertir els musulmans i no creients amb un mètode intel·lectualment neutre, infal·lible, matemàtic-científic, que estigui per damunt dels llibres sacres. I això era molt revolucionari en el seu moment. La realitat és que la gent agafaven la Bíblia, agafaven l'Alcorà, i polemitzaven entre ells i així, clar, no es podia avançar, i ell va concebre la idea de discutir sobre els principis de la fe al marge dels principis sagrats, i això és l'Art, basat en unes bases filosòfiques compartides en →

→ tre tothom, perquè tothom venia del pensament grec. Per tant hi ha l'objectiu d'incidir en uns plantejaments racionals, i al costat l'ímpetu d'un sentit de la caritat envers els altres, i això és fruit d'una vivència religiosa, de la presència divina en la seva conversió. Tot va barrejat. Per a ell era la mateixa cosa i feia sentit. Som nosaltres a qui ens costa associar un procediment lògic-matemàtic a una experiència religiosa.

—I en temps de Llull?

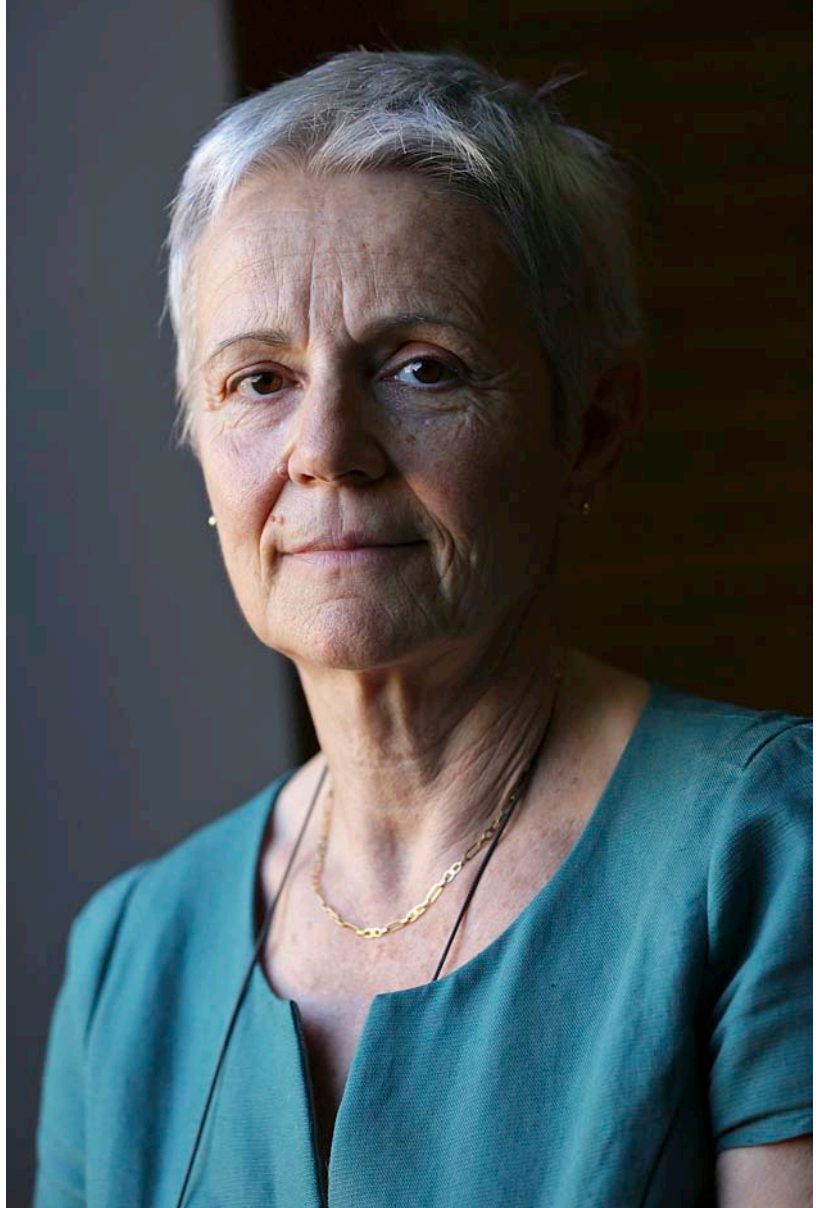
—També. La compartimentació del món intel·lectual era tan habitual en l'època medieval, com ho és a la moderna. A la seva època, els teòlegs funcionaven d'una manera i els estudiosos de les arts, d'una altra. Curiosament, quan a Llull li van reconèixer validesa intel·lectual, el 1311, van ser els professors i alumnes de la Facultat d'Arts de París, on estudiaven lògica, matemàtica, medicina, astronomia i la filosofia aristotèlica. Els metges el van entendre més que els teòlegs. Quan va haver de demanar suport per poder assistir al concili de Vienne, el va obtenir a la Facultat d'Arts. Els teòlegs eren un món molt difícil de conquerir. Tot just ara els clergues prolul·lians, a iniciativa d'Armand Puig, treballen per difondre la teologia lul·liana, bo i preparant una antologia basada en l'Art i plena de raonaments que no desenvolupen la paraula sagrada de la Bíblia, un compendi de textos per popularitzar la teologia lul·liana, una cosa que no s'havia fet fins ara, ara que volem que sigui sant.

—Què en pensa, en poques paraules, del seu projecte?

—La seva pretensió de demostrar matemàticament l'existència de Déu és utòpica, però demostrar-ho, sense caure en cap heterodòxia objecte de persecució, indica la seva intel·ligència i habilitat, i és tot un mèrit. Llull és un pensador innovador i això contradia la visió que no va existir la filosofia medieval, que només existeix la filosofia a partir de Descartes.

—Pel que fa a l'escriptor, la seva recepció deu haver estat més tardana, oi?

—Els trets literaris de Llull, en comparació dels filosòfics i espirituals, han quedat una mica en segon terme, pel que fa a la seva projecció internacional. Sembla que només interessin els usuaris de la llengua catalana. Amb la represa del discurs del nacionalisme català descobrim el Llull escriptor, capaç d'escriure en una prosa catalana magnífica, perfectament construïda, amb una riquesa de vocabulari extraordinària i una sintaxi que no planteja cap problema. Va ser Rubió i Balaguer qui va posar els punts sobre les is. Va recordar que va escriure molts textos literaris però no era un literat com Dante, perquè no volia fer una obra poètica, raonada, meditada. Llull utilitza tots els recursos de la literatura per fer propaganda de la seva Art i això és un ús

Lola Badia coordina des de la Universitat de Barcelona la Base de Dades Ramon Llull i dirigeix el Centre de Documentació Ramon Llull.

instrumental de la literatura. No ens en podem oblidar. Si no ho tenim clar tindrem una decepció. Llull utilitza recursos literaris per endolcir el nucli dur del missatge, un missatge encaminat a dotar un predicador d'instruments per convertir els infidels o dotar un cristià de les referències bàsiques perquè no s'aparti de l'observança més estricta dels principis de la religió. Llàstima que no hagués fet un ús més ampli dels recursos literaris. O que en la seva obra no hagués dominat tant l'element doctrinal. És el gran problema de Llull: què pots llegir que sigui de fàcil accés? Rubió parla d'expressió literària. No hi ha literatura sinó expressió literària. I a partir d'aquí Riquer treballa amb una seguretat important i detecta en l'obra de Llull els préstecs de la

«Tot just ara els clergues prolul·lians treballen per difondre la teologia lul·liana»

tradició romànica, per exemple. Va ser Riquer qui troba al *Fèlix* una utilització molt singular d'un motiu trobadoresc.

—No era un escriptor literari però construeix el català literari.

—Sí. I utilitza la literatura per servir a la ciència. Robert Pring-Mill és autor de la idea que Llull volia transformar la ciència en literatura. I ho fa sense disposar d'un llibre d'estil ni de normes, sense saber quin format gràfic ha de tenir un llibre. S'ho va haver d'inventar. Fins fa molt poc no hem valorat el que això té d'innovació en l'ús de la construcció i divulgació de la seva pròpia obra. Els textos escrits o bé eren de juristes o bé de teòlegs i al darrere tots ells tenien unes institucions, uns escriptors on això es produïa. O bé eren textos que sorgien de –o al voltant de– la cancelleria reial, com les cròniques, de Jaume I a Muntaner i Desclot. Llull, des de la seva iniciativa privada, sol, a casa seva, ajudat de col·laboradors que paga de la seva butxaca, produeix unes obres que no tenen cap tradició. Llull mateix diu que es pot deixar de banda els escrits dels trobadors i dels narradors de cavalleria i substituir-ho per la seva literatura, una literatura encaminada a la primera intenció, que era la de lloar Déu. La construcció d'un català apte per explicar qualsevol cosa. Justament, els que hem estudiat aquí al centre de documentació, sobretot l'Albert Soler, és valorar els problemes que això plantejava i hem pogut veure, en els manuscrits més antics, quines són les convencions de representació, la *scripta*. Això ha posat de relleu la importància d'un col·laborador, Guillem Pagès.

—Un lector de Palma llegeix més bé Llull que un de Figueres?

—No hi ha cap diferència. Potser un mot el podem trobar ara no a Mallorca, sinó a València, com *despagat*, per molest.

—No hi ha dialectalismes, en Llull.

—Llull es forma a la cort, i la llengua hi és homogènia, al gust de la noblesa. El dialectalisme no és el seu món.

—El risc és que un mot de Llull que ara només es conservi en una comarca es titlli de dialectal.

—I a vegades això dona lloc a *parti pris*. A partir de la hipòtesi que el *Curial* és valencià, per exemple, es busca valencianismes més enllà de si ho poden ser o no.

—La idea d'un Llull foll no ha fet molt de mal?

—En Llull, la paraula *follia* té un valor positiu que ve de sant Pau. Però hi ha psicòlegs de tota mena que l'han entès en el sentit de forassenyat. Els que l'han volgut menystenir l'han titllat de boig. Hi ha fins i tot escrits de psicòlegs lacanians. Tot el que vulguis. És un discurs delirant. Clar, Llull explica a la *Vida coetània* una experiència una mica alarmanant per a una mentalitat dels nostres segles, l'experiència d'una depressió, amb unes visions, i això també ho interpreten psicològicament quan penso que el motiu pel qual ho explica és dialèctic, per explicar com supera racionalment la temptació de la depressió, com supera el fracàs per la pèrdua del control racional amb l'afirmació del seu projecte. La famosa crisi de Gènova ha estat interpretada per escoles de psicologia que no tenen res a veure amb les de l'època de Llull. Parlen de la patologia de Llull. Tot-hom és lliure de dir el que vulgui però des del punt de vista d'un filòleg i un historiador són les coses que mereixen menys respecte.

—Josep Pijoan comenta amb Josep Pla que va tenir moltes dificultats per accedir als manuscrits de Llull dipositats a l'arxiu de la Inquisició, a Roma. Era molt complicat ser lul·lià al tombant del segle XIX al XX, no?

—Molt. I també als anys 50. Frances Yates, la gran divulgadora, amb Robert Pring-Mill, del Llull més científic, més filosòfic, a tot el món, va tenir problemes per accedir als manuscrits. S'havien de tenir moltes ganes. I més endavant. Un investigador italià que als anys 70 volia estudiar la versificació de Llull a partir dels manuscrits va optar per estudiar la

de Muntaner. Ara, amb la base de dades, en dos segons ho tens tot.

—Si ara se li concedís el favor diví d'obtenir una resposta a una única pregunta sobre Llull, quina faria?

—Fins a quin punt era conscient de ser un superdotat i fins a quin punt era capaç de veure la capacitat de comprensió de la seva obra entre la resta de persones. Llull era d'una intel·ligència capaç de resoldre set partides d'escacs alhora. Això és d'un tipus d'intel·ligència insòlita. Si tu ets capaç d'això, t'adones de les dificultats que tenen els que no en són? Perquè la seva Art pressuposa una capacitat d'intel·ligència que no compartim tots. Per això la gent se li rebota. Per tant, saber si era conscient que els altres no tenien el seu nivell. La seva capacitat de representació mental simbòlica és excepcional, única. I això va condicionar la seva manera de treballar. Ell trobava més fàcil associar una llista de dotze paraules a dotze lletres i utilitzar les lletres en comptes de les paraules. Quin lector podia seguir-lo sense tenir al costat un paper amb les equivalències? Jo no puc pas.

—El procés de canonització va finalment endavant perquè el Vaticà s'ha fet més tolerant o perquè els lul·lians tenen més força?

—Les dues coses. Tinc entès que el president d'una comissió vaticana és mallorquí. El mateix papa Francesc és simpatitzant de Llull, que era molt profaniscà. També, personatges lligats a l'Opus són lul·lians. Això, mossèn Perarnau, que ha hagut de batallar contra els prejudicis històrics, ho va explicar quan el vam fer doctor *honoris causa*. Diu que l'antilul·lisme militant anava lligat amb la polèmica sobre la Immaculada Concepció. Llull es considerava immaculista, i això va ser un dels arguments de l'inquisidor Eimeric. A partir de la proclamació del dogma, el 1854, va deixar de ser herètic i això deixà sense arguments antilul·listes com un bisbe de Mallorca que feia destruir estàtues de Llull. •